

KUNTAINFO

Helsinki 5.4.2018

5/2018

Lasten sijoitus ulkomailta Suomeen tai Suomesta ulkomaille

Kuntainfon sisältö

Tällä kuntainfolla halutaan selkeyttää kansainvälisen elementin omaavia lastensuojelun tilanteita.

Lapsen sijoittaminen lastensuojelun sijaishuoltona ulkomailta Suomeen tai Suomesta ulkomaille

Suomeen on sijoitettu lastensuojelun sijaishuoltoon lapsia ulkomailta, ja myös suomalaisia lapsia on sijoitettu ulkomaille. Sosiaali- ja terveysministeriö ei pidä lapsen sijoittamista Suomesta ulkomaille tai ulkomailta Suomeen lastensuojelulain hengen mukaisena. Erityisen ongelman muodostaa toiminnan valvonta, koska Suomen lastensuojeluviranomainen on toimivaltainen ainoastaan Suomen alueella ja vastaavasti ulkomailta lapsia Suomeen sijoittavat viranomaiset eivät ole toimivaltaisia täällä.

Suomessa noudatetaan Suomen lastensuojelulakia (417/2007), joka koskee kaikkia Suomen alueella olevia lapsia sekä Suomessa toimivia lastensuojeluyksiköitä ja sijaisperhetoimintaa. Tämä koskee myös ulkomailta sijoitettuja lapsia. Vastaavasti ulkomailla noudatetaan kyseisen maan omaa lainsäädäntöä.

Jos sijoittaminen ulkomaille erittäin painavasta syystä (esim. lapsella on kiinteitä siteitä sijoitusmaahan ja maan kulttuuri sekä kieli ovat hänelle tuttuja) katsotaan välttämättömäksi, on muistettava, että lapsella on kansallisen lainsäädäntömme nojalla erityisiä oikeuksia sijaishuollon aikana. Näitä ovat muun muassa oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan, oikeus hyvään kohteluun, oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä, oikeus tavata sosiaalityöntekijää, oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan ja oikeus saada käyttövaroja.

Suomen lastensuojelulain mukaan lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on järjestettävä. Sijaishuoltopaikan toimintaa valvovat sijoittajakunnan lisäksi asianomaisen sijaishuoltopaikan sijaintikunta (sijoituskunta) ja aluehallintovirasto. Valvontaa toteuttaessaan niiden tulee toimia yhteistyössä keskenään.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että lapsi saa ne palvelut, jotka hänen asiakassuunnitelmassaan on määritelty. Lain mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista (lastensuojelulaki 24 §). Käytännössä sosiaalityöntekijän tulee siis valvoa, että lapsi saa tarvitsemansa palvelut. Tästä näkökulmasta sosiaalityöntekijän tulee myös arvioida sijaishuollon toimintayksikön asianmukaisuutta.

Ulkomaille sijoitetun lapsen tilanteen arviointi, sijaishuoltopaikan valvonta ja muu sijoitusprosessiin liittyvä toiminta tulee hoitaa yhteistyössä toisen valtion viranomaisten kanssa, mikä voi olla ongelmallista muun muassa toisen valtion suomalaisesta lainsäädännöstä poikkeavan lainsäädännön vuoksi. Ulkomaille sijoittami-

nen edellyttääkin perehtymistä sijoitusmaan lainsäädäntöön niin, että jo edeltä käsin olisi tiedossa esimerkiksi se, miten toimitaan, jos lapsen sijoituksessa ilmenee ongelmia, lasta kaltoinkohdellaan tai sijaishuoltopaikan muutos tulee tarpeelliseksi. Myös toiminnan kustannuksista sopiminen esimerkiksi terveydenhuollon, opetuksen tai varhaiskasvatuksen osalta voi tuottaa vaikeuksia, koska lastensuojelulain 16 a ja b:ssä määritellyt sijoituskunnan ja sijoittajakunnan järjestämis- ja kustannusvastuita voidaan soveltaa vain Suomessa. Edellä mainituista asioista ja menettelystä siinä tapauksessa, että sijoitus epäonnistuu, tulisi sopia kirjallisesti sijoittavan ja sijoituskunnan toimivaltaisten viranomaisten välillä ennen sijoittamista, sekä niissä tilanteissa että Suomesta sijoitetaan lapsi ulkomaille tai ulkomailta sijoitetaan lapsi Suomeen. Sopimuksessa tulisi ottaa kantaa myös siihen, miten menetellään mahdollisessa ristiriitatilanteessa ja missä asiaa koskevat erimielisyydet ratkaistaan.

Ns. Bryssel II a-asetuksen mukaisesta menettelystä

Menettelyä lapsen sijoittamisessa toisen valtion alueelle säädetään EU:n alueella Bryssel II a asetuksella, jota sovelletaan vanhempainvastuuseen liittyviin asioihin. Suomen lainsäädännössä ei ole käytetty käsitettä vanhempainvastuu, mutta asetuksessa sillä tarkoitetaan oikeutta lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta, holhousa, edunvalvontaa tai vastaavia järjestelyjä, sellaisen henkilön tai elimen nimeämistä ja tehtäviä, joka on vastuussa lapsen henkilöstä tai omaisuudesta tai lapsen edustamisesta tai avustamisesta, **lapsen sijoittamista sijaisperheeseen tai hoitolaitokseen** sekä lapsen omaisuuden hallinnoimiseen, säilyttämiseen ja luovuttamiseen liittyviä lapsen suojelutoimenpiteitä.

Asetuksen sisältöä ja sen vaikutuksia Suomen lainsäädäntöön on selvitetty hallituksen esityksessä laiksi tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista annetun neuvoston asetuksen soveltamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 186/2004 vp).

Asetuksen 56 artiklassa säädetään toisesta jäsenvaltiosta Suomeen (tai päinvastoin) sijoittamista koskevien pyyntöjen ja ilmoitusten käsittelystä. Pyyntö ja ilmoitukset tulevat Suomessa oikeusministeriölle, joka toimii tätä tarkoitusta varten nimettynä keskusviranomaisena.

Asetuksen mukaan jos tuomioistuin suunnittelee lapsen sijoittamista hoitolaitokseen tai sijaisperheeseen ja sijoittaminen tapahtuisi toisessa jäsenvaltiossa, tuomioistuin kuulee ensin sijoitusvaltion keskusviranomaista tai sen muuta toimivaltaista viranomaista, jos sijoitusvaltiossa edellytetään viranomaisen toimintaa silloin, kun lapsi sijoitetaan siinä valtiossa. Päätös sijoittamisesta voidaan tehdä pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ainoastaan, jos pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen on hyväksynyt sijoittamisen. Pynnön käsittelemiseksi tapahtuva kuuleminen (3 artiklan 1 ja 2 kohdat) ja hyväksyntä määräytyy pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Lastensuojelulain mukaan Suomessa pääsääntöisesti edellytetään viranomaisen toimintaa silloin, kun lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen tai hoitolaitokseen. Toisen jäsenvaltion tuomioistuimen on ennen lapsen sijoittamista Suomeen koskevan päätöksen tekemistä yleensä kuultava oikeusministeriötä keskusviranomaisena tai muuta toimivaltaista viranomaista. Päätös voidaan tehdä vain, jos toimivaltainen viranomainen on hyväksynyt sijoittamisen. Koska oikeusministeriöllä ei ole toimivaltaa hyväksyä lapsen sijoittamista Suomeen, sen on siirrettävä tätä koskeva pyyntö sosiaalihuoltolaissa säädetylle kunnan sosiaalihuollon toimielimelle siinä kunnassa, jonka alueelle lapsi on tarkoitus sijoittaa. Jos toisen jäsenvaltion tuomioistuin ei ole pyynnössään yksilöinyt sijoituspaikkaa, vaan suunnittelee vain yleisesti lapsen sijoittamista Suomeen, oikeusministeriön olisi siirrettävä pyyntö lastensuojelulain 17 §:n säännösten mukaan määräytyvän kunnan sosiaalihuollon toimielimelle.

Sijoituksen hyväksymistä arvioitaessa tulee ensisijaisesti arvioida lapsen edun toteutumista sijoituksessa. Arvioitavaksi tulee silloin miten sijoitus Suomeen ja vastaavasti miten ulkomainen kunta arvioi miten suomalaisen lapsen sijoittaminen kyseiseen maahan turvaa

- lapsen ja hänen läheistensä hyvinvoinnin
- lapsen itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä sosiaalisten suhteiden jatkuvuuden
- lapsen tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen
- asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa
- lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
- mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon
- toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuuseen

Jos lapsen huoltajat sijoittavat lapsen pysyväisluoteisesti yksityiskotiin Suomessa, sijoittamiseen sinänsä ei tarvita viranomaisten myötävaikutusta, vaan siihen liittyy vain jälkikäteinen lastensuojelulain 81 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus ja sijoitetun lapsen hoidon valvonta. On periaatteessa mahdollista, että jossakin muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tuomioistuin tai muu viranomainen tekee tällaisesta yksityissijoituksesta päätöksen, esimerkiksi vahvistaa huoltajien sitä koskevan sopimuksen. Tällaisen päätöksen osalta tulisi noudattaa Bryssel II a-asetuksen mukaista menettelyä ja toimittaa ilmoitus oikeusministeriölle keskusviranomaisena tai toimivaltaiselle viranomaiselle eli Suomessa sijoituskunnalle. Jos oikeusministeriölle toimitetaan tällainen ilmoitus, ministeriön tulee siirtää se sen kunnan toimielimelle, jonka alueelle lapsi on päätetty sijoittaa. Tämä on tarpeen sen turvaamiseksi, että asianomaisen kunnan sosiaaliviranomaiset saavat tiedon kunnan alueelle sijoitetusta lapsesta.

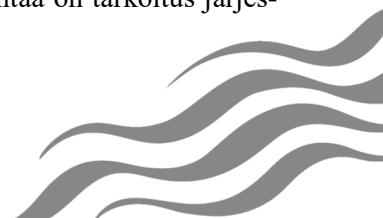
Jos lapselle päätetään järjestää perhehoitoa tai laitoshuoltoa Suomessa, sen järjestämisestä ja tästä aiheutuvista kustannuksista vastaisi se kunta, jonka viranomainen on käyttänyt asiassa päätösvaltaa. Säännöksen tarkoituksena on osoittaa se, mille kunnalle järjestämis- ja kustannusvastuu kansallisesti kuuluu. Se ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että päätösvaltaa käyttävä suomalainen viranomainen sopii toisen jäsenvaltion viranomaisen kanssa siitä, että lapsen sijoittamisen kustannuksista suoritetaan korvausta toisesta jäsenvaltiosta.

Suomen ja ei-EU-maan välisiä lastensuojelun sijoituksia koskevat määräykset ovat Haagin lastensuojelusopimuksessa, jossa on lastensuojelun osalta vastaavat määräykset kuin Bryssel II a asetuksessa EU-maiden välillä. Vaikutuksia Suomen lainsäädäntöön on kartoitettu hallituksen esityksessä HE 218/2008 vp.

Sijaishuollon valvonnasta

Toimintayksikköä valvoo sen valtion viranomainen, jonne lapsi on sijoitettuna. Valvonta toteutuu kyseisen maan lainsäädännön mukaisesti. Sijaishuollon toimintaa ulkomailta Suomeen sijoitettujen lasten osalta valvotaan Suomessa samoin perustein kuin muutakin sijaishuollon toimintaa. Toimintaa valvovat sijaintikunta sekä viime kädessä aluehallintovirasto ja Valvira silloin, kun kyse on laitoksesta tai ammatillisesta perhekodista.

Yksityisten Suomessa toimivien lastensuojeluyksiköiden, joiden on tarkoitus ottaa hoidettavakseen ulkomailta sijoitettavia lapsia, on haettava toimintaansa lupa. Lupa myönnetään samoin perustein kuin muillekin yksityisille palveluntuottajille. Ympäri vuorokautista lastensuojelupalvelua tarjoavat laitokset ja ammatilliset perhekodit hakevat luvan toiminnalleen oman alueensa aluehallintovirastosta. Jos toimintaa on tarkoitus järjes-

tää useamman aluehallintoviraston alueella, lupaa haetaan Valvirasta. Ammatillisten perhekotien ja muiden yksityisten perhehoidon palveluntuottajien osalta palvelujen valvontaan ja toimenpiteisiin valvonnan yhteydessä havaittujen puutteiden korjaamiseksi sovelletaan, mitä yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 4 luvussa säädetään.

Toimeksiantosopimussuhteiset sijaisperheet eivät tarvitse aluehallintoviraston tai Valviran lupaa. Perhehoitossa sijoittaja (ts. se kunta, joka on hyväksynyt lapsen sijoituksen ulkomailta Suomeen) valvoo, että sijoitus toteutuu perhehoitolain (263/2015) mukaisesti ja hoidettava saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Palvelut ja tukitoimet järjestetään sen kunnan toimesta, johon lapsi on sijoitettu. Myös se kunta, jossa perhekoti sijaitsee, voi tarkastaa perhehoitopaikan laissa tarkoitetun toiminnan sekä toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy.

Ulkomailta sijoitetulla lapsella, jolla ei ole asiakkuutta Suomen lastensuojelussa, ei ole hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää, joka vastaisi valvonnasta. Tämän vuoksi sen kunnan valvontavelvoite korostuu, jossa perhekoti sijaitsee. Ulkomainen sijoittaja osallistuu valvontaan sijoittamansa lapsen osalta omien käytäntöidensä mukaisesti.

LAPE-muutosohjelma ja rajat ylittävät perhepoliittiset tilanteet

Osana lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE) luodaan kuvausta siitä, miten rajat ylittävän elementin omaavissa perhepoliittisissa asioissa toimitaan. Tarkoituksena on tuottaa käytännönläheisiä materiaaleja kuntien, tulevien maakuntien ja valtakunnallisten toimijoiden käyttöön. Materiaalit tulevat LAPE muutosohjelman toteuttamisen aikana sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön internetsivuille.

Lisätietoja:

Sosiaalineuvos Marjo Malja, puh. 0295 163 581

Neuvotteleva virkamies Annika Parsons, puh. 0295 163 596

